

COEXIST – sameksistens i kystsonen

Høsting av skjell i Rio Formosa, Algarve, Portugal.

Myten om at Norge har ubegrenset plass i kystsonen er kraftig utfordret. Vi ser intense debatter om oppdrettsanlegg, vindkraftverk, deponering av gruveavfall og etablering av verneområder. Det er ikke et særnorsk fenomen at kystsonen er under press. EU-prosjektet COEXIST, som Havforskningsinstituttet koordinerer på vegne av 13 partnere i ti land, prøver å forbedre sameksistensen mellom akvakultur, fiskerier og annen bruk av kystsonen.

ØIVIND BERGH¹ | oevind.bergh@imr.no, KNUT YNGVE BØRSHEIM¹, MERETE VIK OTTESEN¹, KATRINE SOMA² og EMMA BELLO GOMEZ³

1. Havforskningsinstituttet, 2. LEI-Wageningen UR, Nederland, 3. AquaTT, Irland

Europas kystsoner har betydelig samfunnsmessig og økonomisk verdi. Store deler av den europeiske kystsonen har høy befolkningstetthet og er kjerneområder for en rekke næringer og andre aktiviteter. Samtidig er økosystemene i kystsonen ofte svært varierte og produktive, noe som gjør at de har hatt enorm kultur- og naturhistorisk betydning.

I hele Europa ser vi økende konflikter om arealbruk langs kysten. Interessentene i kystsonene er fra ulike sektorer: fiskeri, akvakultur, turisme, vind- og bølgekraftverk, olje- og gassvirksomhet, annen energirelatert virksomhet og verneinteresser. Noen interessenter, som for eksempel fiskerier, har lange tradisjoner, mens andre, som verneinteresser, vindkraft og akvakultur er nye.

Konflikter

I COEXIST henter vi informasjon fra svært ulike deler av den europeiske kystsonen. Hardangerfjorden er det norske studieområdet. Her er det svært stor oppdrettsaktivitet, stor kraftproduksjon, en betydelig turistnæring og

sterke verneinteresser. Fiskeriene i tradisjonell forstand er beskjedne, men turist- og fritidsfiske er viktige interesser. Andre studieområder er Irskesjøen, kysten av Bretagne, den sørlige delen av Nordsjøen i Danmark, Tyskland og Nederland, Algarvekysten, den italienske kysten ved Ancona i Adriaterhavet og deler av den finske kysten mellom Åland og fastlandet.

Selv om områdene er svært ulike, er konfliktene mellom blant annet akvakultur og fiskerier et gjennomgående trekk. Et annet trekk er presset på arealer. Kystområdene er attraktive og mange mennesker bor langs kysten. Behovet for ikke-forurensende energiproduksjon medfører utbygging av vind-, bølge- og tidevannsenergi. I Norge har vannkraftverkene stor påvirkning på miljøet i fjordene, samtidig som debatten rundt ”monstermaster” tydeliggjør konflikten mellom klassisk naturvern og enhver energiproduksjon. Andre deler av norskekysten har så vidt merket konfliktene mellom vindkraft og klassisk naturvern. Det er påfallende at miljøbevegelsen i Norge og internasjonalt er til dels

Foto: CoeKist

Oppdrettsmerder for laks, kysten av Irland.

dypt splittet mellom hensynet til landskapsvern (*mot nye vann- og vindkraftverk og høyspentlinjer*) og ønsket om mer radikale klimatiltak (*for nye vann- og vindkraftverk og høyspentlinjer*). De norske miljøorganisasjonene har hatt flere harde utfall mot hverandre i denne striden. Det er sannsynlig at slike konflikter vil tilta, i en situasjon der mesteparten av Europa prøver å redusere sin avhengighet av kull, olje, gass og atomkraft.

Akvakultur

Akvakulturnæringen er svært forskjellig i de ulike studieområdene. Den norske laksenæringen bærer preg av storindustri. Den bidrar i betydelig grad til regionens og landets velstand, men den har samtidig betydelige miljøvirkninger. Det finske studieområdet har en ikke ubetydelig produksjon av regnbueørret, men anleggene og skalaen er vesentlig mindre enn i Norge. Det fins også diverse akvakultur i det irske, nederlandske og italienske studieområdet, men skalaen er liten. Det portugisiske studieområdet

Ria Formosa i Algarve har en århundrelang tradisjon for skjelldyrking, og man er så vidt begynt forsøk med merder og bur til oppdrettsfisk. Skjelldyrkingen drives i et vernet område, etter svært tradisjonelle metoder. Det er et stort potensial for økt produksjon og industrialisering, men samtidig er skjelldyrkingen en viktig del av det man ønsker å bevare ved området. Her er akvakultur en helt sentral del av kulturlandskapet, på samme måten som tilfellet ofte er ved tradisjonelt landbruk.

Juridiske og forvaltningsmessige rammeverk er sterkt sprikende. Ytterpunktene kan illustreres ved norsk og portugisisk forvaltning av akvakulturindustrien. Den norske situasjonen er preget av omfattende lovverk og betydelige offentlige kontrollressurser i f.eks. Fiskeridirektoratet og Mattilsynet. I Portugal er *hevd* på skjelldyrkingsareal et dominerende prinsipp, og økonomien i næringen er gjennomgående ”svart”. Det er betydelig interesse for formalisering av eierskapsforhold, utvikling av lovverk og regelverk for å gi økt sikkerhet mot sykdom og økt

Foto: Helén Petersen

Fiske i Hardangerfjorden.

mattrygghet, og overføring av næringen til den ”hvite” delen av økonomien. Flere EU-direktiver har satt Portugal under kraftig press for å endre forvaltningen. Muligheten til samtidig å øke produksjonen og sikkerheten mot sykdom gir mange positive muligheter for skjelldyrkerne.

Gjennom COEXIST gjennomfører vi en systematisk analyse av forvaltning og jurisdiksjon i de ulike studieområdene. Sammenlikningene av lovverk og forvaltning avdekker et potensial for ”benchmarking”, at prinsipper som fungerer i deler av Europa kan overføres og tilpasses andre land. Uten å foregripe resultatene fra prosjektet kan det synes som om det er sammenheng mellom et sterkt lovverk og sterk forvaltning og produktivitet i akvakultur. Om dette også gjelder andre kystbaserte næringer er for tidlig å si.

Økonomi og vern

Også de økologiske rammene er forskjellige. Rundt Østersjøen har man sterkt fokus på utslipp av nærings-salter, siden sjøen mottar enorme mengder avrenning fra jordbruket i landene rundt. De finske produsentene av regnbueørret må forholde seg til dette, og bruker derfor i stor grad industrifisk fra Østersjøen som råstoff til fiskefôr, for å redusere nettotilskuddet av nærings-salter til Østersjøen. I Norge og f.eks. Portugal er økosystemene annerledes, og man trenger ikke ta så mye hensyn til nærings-salter bortsett fra lokalt ved anleggene.

Verneinteresser ser ut til å være langt mer sammenliknbare, uansett hvor ulik natur- og kulturgeografien i studieområdene er. Både fritids- og turistfiske og bruk av kystområder til andre fritidsformål går igjen i ulike deler av Europa, og gir sammenliknbare problemstillinger. De fleste områdene er preget av turistnæring i forskjellige former, med betydelig samfunnsøkonomisk verdi, som for eksempel i Algarve og Hardanger. I Norge har vi nylig estimert omfanget av den næringsrettede delen av turistfisket. Fritidsfiske som utføres av lokalbefolkningen fins det dessverre svært lite data om. Havforskningsinstituttet har tidligere foreslått en obligatorisk registrering av fritidsfiske i sjø i Norge.

Verktøy

Vi bruker i stor grad intervjuer av interessenter som råmateriale i prosjektet. Intervjuene blir gjort på samme måte i alle studieområdene, dermed får vi muligheter til å sammenlikne på tvers av politiske og geografiske grenser. Siden det er store geografiske og historiske forskjeller mellom områdene som er med i prosjektet, er det også gjort analyser av natur- og til dels kulturhistorie.

Multikriterieanalyse (MKA) brukes til å analysere relevante aspekter for arealplanlegging langs kysten i de forskjellige landene. Nåværende og mulige fremtidige forvaltningsstrategier, folks interesser og preferanser, samt betydningen av eventuelle fremtidige endringer, er viktige aspekter i analysen. MKA-verktøyet er svært transparent, og gir mulighet til å identifisere gode metoder for forvaltning for fremtiden.

Ulike modellverktøy brukes til å analysere så ulike forhold som spredningspotensialet for smittsomme sykdommer og betydning av ulike forvaltningsregimer for lønnsomhet i kystfiskeflåten. Det er nok ikke slik at alle kystområder bør forvaltes likt, men det er et stort behov i mesteparten av Europa for å utvikle mer avanserte forvaltningssystemer, for å redusere konflikter mellom ulike brukere av kystsonen, og for å kunne ta vare på tradisjonelle verdier, samtidig som nye verdier får sin plass i utviklingen av disse områdene.

Vindmøller ved Horns Rev nær kysten av Jylland, Danmark.